

Jenci algunes etimologies primerenques ben poc fundades, recordarem que Diez (*Wb.*, 434) havia pensat en un origen cèltic, que ell volia nuar amb l'irl. mod. *briosag*, *briosog*, id.; però és sabut que l'irlandès modern és una llengua de fonètica enormement transformada, i Thurneysen (*Keltorum.*, 86) ja va eliminar-ho, fent notar que aqueixa forma irlandesa recent és d'origen desconegut, però en tot cas ha de partir d'una forma més antiga d'un tipus **briso-*, ço que ja basta per deixar-la de comptes en la nostra qüestió. La teoria de Sainéan (*BhZRPb.* I, 115) sobre un origen onomatopèic, com a nom de l'òliba, té ben escàs fonament semàntic, però és evident en tot cas que *bruixa* no és un mot de fesomia imitativa. Nigra, *AGI* xv, 506, havia provat de relacionar-ho amb l'alt-it. *broasco*, *rosco*, 'gripau', i roms. *broască* id. (sobre el qual cf. Puşcariu, i Candrea-Hecht en llurs diccs. etim., i la negativa de Jud, *ASNSL* cxx, 462, n. 2), però aquest mot justament no ha deixat cap descendent prop dels Pirineus (sense comptar amb l'allunyament considerable de la forma i del significat del mot). Gonçalves Viana (*Palestras Filològiques*, 42-43) va suggerir si podia haver significat de primer 'foc follet' suposant que estigués relacionat amb el cast. *brujular*, però és impossible, per raons formatives, de derivar *bruixa* d'aquest verb, que per la seva banda prové de *BRUI-XOLA*.

J. Hubschmid, *VRom.* xii (1952), 112-9, exposà tota una interessant teoria, que en part conserva valor. Suposava que *bruixa* va designar primitivament un fenomen atmosfèric borrascós. En efecte, no és inversemblant que hi hagi alguna relació etimològica amb els mots cat. dial. *bruijó*, *bruijina* [?, veg. infra] i *calabruix* 'vent fred', 'roines gebrades', 'calamarsa', per als quals veg. infra. Prenent això com a base, formulava la teoria que la *bruixa* hauria estat anomenada amb el nom d'aqueix fenomen atmosfèric, suposant que se li hagués aplicat el nom d'aquest, per haver-la acusada de ser la causant del mal temps.

Això ja és difícil de creure. Tots els camins i vies naturals poden ser usats eventualment en dues direccions. Però n'hi ha una que és la més seguida: certs camins difícils a penes es transiten més que cap avall, un riu torrentós es navegarà seguint la direcció de les aigües. No és que no pugui absolutament fer-se en sentit oposat i en un i altre cas es registraran casos extraordinaris en què s'ha fet. Però si un caçador veu rastres, o si un explorador observa senyals d'haver passat per algun lloc una canoa desconeguda, i ignoren totalment en quin sentit ha fugit el senglar o l'indi que percacen, i que no tenen cap fonament per sospitar on es troben, la petició de principi que han d'haver navegat contra corrent, o pujat per allà on tothom baixa, és revelació d'un rastrejador o explorador que es disposa a fracassar. La via natural és que el trànsit semàntic, si n'hi hagué, des de *bruixa* a *calabruix* i anàlegs —puix que ignorem l'etimologia d'un i altre— es fes en sentit contrari: que *bruijó* i *calabruix* manlleuessin ells el nom a la bruixa si hom

suposava que aquesta n'era causa, i no pas a la inversa.⁸

Si *calamarsa* ve, probablement, de *quera marça* 'pedres de març', doncs *cala-bruix* de *CARIA BROIKSAE* 'pedres de bruixa', paral·lelament, i no pas a la inversa. Cf. cat. *follet*, aran. *holet*, 'terbolí de vent', pròpiament 'follet, dimoniet', zamorà *bruja* «remolino de polvo» (*FzDuro, Mem. Hist. Zam.* iv, 468-9).⁹ Tampoc les dates i massa de la documentació respectiva no es presten a creure en l'evolució semàntica imaginada per ell, sinó en la inversa.

En l'aspecte formal, pitjor. Proposava partir d'un «cèltic **BRŪSKĪĀ*», suposadament ampliació d'un **BRŪSKĀ* al qual corresponen uns mots dialectals, o més ben dit locals, dels Grisons, Ligúria i Toscana (b. engad. *brüs-cha* 'capa fina de neu', 'torb', tosc. dial. *bruscoli* «acqua rada che piove», etc.). Per la seva banda **BRŪSKĀ* tindria una variant amb sufix diferent **BRŪŠĪA*, representada amb sentits anàlegs en el Nord d'Itàlia i Oest de França; i així, segons el mètode car a aquest investigador, acumulava altres variants pre-romanes **BRŪŠĪA* i **BRŌŠĪA*, només representades en parlars locals i en data recent. Hi ha això, i encara d'altres detalls, que segurament rebutjarian col·legues més informats de la fonètica local d'aquells parlars i de la documentació antiga.

Quedi el fer-ho, per a ells, que ho faran millor que Hubschmid i que el qui això escriu. Deixant-ho de banda, més incert és encara el seu supòsit d'una arrel cèlt. **BRUS-* 'bramar, bufar el vent', no gens documentada en les llengües insulars d'aquesta família i sí només en germànic (a-al. mj. *brūsen*, al. *brausen*, etc.), perquè l'arrel de l'irl. ant. *bruth* (*BRUTU-*) 'ardor, ràbia' no té res a veure amb això, si no és de molt lluny, i no és menys improbable que hi hagi relació amb el tipus **BRŪŠĪARE* 'cremar' postulat per l'it. *bruciare* i el cat. *ABRUSAR* (veg.); notem també que fins si seguíssim aquestes idees, i veient que no expliquen el triple vocalisme *ō-ō-ŭ* consentíssim a postular una base *OU* comuna als tres, a mirar com a apofonia de la *ŭ* d'aqueixa arrel, a penes fóra possible de parlar de tal vocalisme en una forma de sufixació tan complexa com **BRŪSKĪ-*.

L'erudició del Prof. Hubschmid, i en aquest cas la insistència meritòria a relacionar amb la família de *bruijó* i *calabruix* (sovint ignorada) fan que un s'entretengui molt a demostrar la impossibilitat d'aqueixes temptatives. Però en realitat hi ha un argument fonètic elemental que obliga a rebutjar de pla tot ètimon amb *-SKI-* per a *bruixa* —i per tant la seva etimologia catalano-toscana *in toto*— i és que aquest grup consonàntic hauria donat *ç* (i no pas *x*) en castellà; ara bé, en un mot d'aquest sentit i ben documentat a Castella des del S. xv, no és possible d'admetre un manlleu lingüístic. Es veu que el mateix Hubschmid ho ha reconegut: en una breu nota posterior (*Encicl. LHisp.* I, 64) es fa enrere de l'etimologia cèltica, i suggereix ara una vaga etimologia preindoeuropea; però no sé si cal fer gaire cas del que té aire de ser una escapadòria, quan se li demostra la impossibilitat de la